

MARKSİST EKONOMİ-POLİTİK VE İLETİŞİM DERS NOTLARI X

Kapitalizm: sınıflı toplumun çelişkileri

- ◆ *İskoç Aydınlanması*, tarihin “geçinme biçimlerinin” birbirlerini izlemesinden oluştuğu anlayışını geliştirdi...
- ◆ Marx, *Alman İdeolojisi* adlı eserinde, “işbölümünün gelişimini, tarihsel ilerlemenin itici gücü” olarak görerek *Ulusların Zenginliği*'ni (Ricardo) takip eder....
- ◆ Ancak Marx'ın ana kavramı **üretim biçimidir**... yani “toplumun, bir dizi ekonomi biçimini belirtmesi”... köleci toplum-köle ekonomisi, feodal toplum-feodal (tarım) ekonomi, kapitalist toplum-kapitalist ekonomi...
- ◆ *İskoçların gelişme biçimini* dayandıkları *teknoloji biçimi* belirledi: avcılık, hayvancılık, tarım, imalat gibi...
- ◆ Marx'ın, **üretim biçimini** ise içerdiği *toplumsal ilişkiler* belirler. **üretici güçlerin** gelişiminin belirli bir düzeyini, belirli bir dizi **üretim ilişkileriyle** birleştirir...

Emek-Değer Kuramı

İş ve mal

İnsanlar ihtiyaçlarını tabiatın sağladığı şeylerle tatmin ederler. Ancak, bunlar ihtiyaçları her zaman eksiksiz şekilde karşılayabilecek halde olmazlar. **Doğal nesnelere işlenmesi, üzerine iş uygulanması ile olur.**

Üzerine iş uygulanan nesne, üreticisi tarafından ihtiyacı tatmin etmek için kullanılırsa, onun ihtiyaç giderme özelliğinden ya da **faydasından** söz edilir. Ürünün sahip bulunduğu fayda onun kullanımı ile gerçekleşir. Bu itibarla, ürünün kullanım veya tüketimine bağlı bir değerinden ("bir malın kullanım değeri") söz edilebilir: "**bir şeyin faydalılığı, o şeyi kullanım-değeri haline getirir**" ve bu değer tabiatla insan emeğinin (işinin) birlikte meydana getirdikleri bir şeydir.

Ürünün uğradığı büyük **toplumsal değişiklik** değişimle (ürünün mal haline gelişi) olmuştur. Değişime konu olan bir ürün, **artık kendi üreticisi için bir kullanım-değeri olmaktan çıkar**, başkaları için kullanım değeri olur, yani mal haline gelir. Mal, bu durumda üreticisi için, doğrudan doğruya kullanım değeri olma niteliğini taşımamakla beraber kullanım değerleri sağlama aracı haline gelmiş olur. Bu, onun **bir başka değeri olması** demektir. **Bu değer, malın üreticisine başka malları elde etmesini sağlayan değeri, değişim-değeri**dir. Bu değer, bir malın diğer bir malla **değişim-oranı** olarak ifade edilir.

Bir mal kendisiyle aynı olan bir malla **değiştirilemez**. Ancak farklı kullanım-değerleri olan mallar birbirleri ile değiştirilebilir. **Malların farklılığı değişimin ilk ve temel şartıdır.**

Malların kullanım değerlerinin farklılığı ise bu kullanım-değerlerini meydana getirmek için yapılmış olan işlerin farklılığından ileri gelir. Diğer bir deyişle üreticileri mallarını birbirleriyle değiştirebiliyorlarsa, bu onların farklı işler yapmış olmalarının sonucudur.

Değişim-mübadele

Toplumsallaşma

İş, maddeyi faydalı hale getiren bir faaliyet olarak, doğal bir olay; ürün, faydalı hale getirilmiş madde olarak, doğal bir nesne iken, ürünün mal haline gelmesi ile birlikte, her ikisi de (iş ve ürün) toplumsallaşırlar. **üretim ilişkisi bizzat toplumsal ilişkidir**

Bir kullanım değeri, sırf belli bir işin yapılmış olmasını gerektirdiği için değil **fakat-başkaları için, toplum için, kullanım değeri olması sebebiyle**; bir iş, sırf belli bir kullanım değeri meydana getirmiş olduğu için değil fakat toplum için bir kullanım-değeri meydana getirmiş olduğu için kullanım değeri-değeri olan bir faaliyettir.

Bir malın kullanım değeri ekonomik açıdan "**toplumsal kullanım değeri**" (başkaları için kullanım-değeri) olarak tanımlanıyorsa, bu malın üretimi için özel ve faydalı bir biçimde yapılmış olan iş ekonomik açıdan "**toplumsal iş**" (başkaları için yapılmış) olarak tanımlanır.

İş bölümü

Mal her şeyden evvel, bir kullanım değeri, değişim konusu olacağı bilinerek üretilen bir nesnedir.

Mal değişimi farklı mallar olmasını gerektirir. Farklı mallar, farklı işlerle elde edilir. Farklı işlerin ayrı ayrı kimselerin fonksiyonları haline gelmesi ise, iş-bölümü demektir. Buradan, iş-bölümü ne kadar gelişmiş olursa o kadar çeşitli ve farklı mal elde edilebileceği dolayısıyla değişimin o kadar yaygın ve yoğun bir süreç haline gelebileceği anlaşılır.

Marx'a göre "**iş-bölümü, mal-üretimine var olma şartıdır; ancak bunun tersi doğru değildir**"; yani, toplumsal iş-bölümünün var olma şartı mal üretimi değildir ve olmamıştır. Ancak kendi hesabına çalışan ve birbirlerinden bağımsız olan kimselerin işlerinin ürünleri olan şeyler, bir değerinin karşısına mal olarak çıkarlar.

DEĞER ve EMEK

Benim malımla başkalarının malları arasında kuruluyormuş gibi görünen değişim ya da değer ilişkisi, aslında, benim işimle ya da faaliyetimle başkalarının işleri-faaliyetleri arasındaki ilişkiden başka bir şey değildir. **Bunun içindir ki, değer toplumsal ve tarihsel bir kategoridir**

Bir değer teorisinin ayırıcı özelliği bu "ortak şey" in ne olarak görüldüğünde yatar

Marx, bu ortak şeyin malların geometrik, fizik, kimyasal, diğer doğal özellikleri olamayacağı kanısındadır. Bu özellikler malın kullanım değeri bakımından söz konusu olurlar. **Oysa "malların değişim ilişkisinin açık şekilde belirlediği nokta, bu malların kullanım değerlerinin bir yana bırakıldığıdır...**

Malın maddi kullanım değeri bir yana bırakılırsa, geriye malların bir tek özelliği kalır: **emek ürünü olmaları**. Böylece değer, hem mallarda bulunan hem de onlardan ayırdedilebilen; aynı zamanda bir miktar olarak ifade edilebilen bir "ortak büyüklüğe" bağlanmış olur.

Malların insanlar arasında ilişki kurulmasına aracılık etmeleri, mallarla insanlar arasında iki türlü ilişki olmasından ileri gelir. **Bunlardan ilki üretim, diğeri değişim ilişkisidir.**

Lange'nin belirttiği gibi, "üretim sürecinde insanla şey arasındaki... ilişki, **harcanan emekle bunun sonucu olan ürün miktarı arasındaki ilişki** yani emeğin verimliliği olarak görünür. Değişim sürecinde insanla şey arasındaki ilişki, **insan ihtiyaçları ile çeşitli ürünler arasındaki ilişki** yani fayda ya da kullanım değeri olarak görünür."

"Ortak unsur"

Üretim & Değişim

DEĞER

Değer, öncelikle hız ve ağırlık gibi, soyut bir kavramdır. Değerle ekonomik bakımdan bir iş ürününün, bir malın kendini bazı görünüm şekilleri ile ortaya koyan bir özelliği anlatılmaya çalışılır.

Değer, aynı zamanda 'mülkiyet' gibi toplumsal bir kategoridir. İnsanlararası bir ilişkiye yol açmaz ise malın değerinden söz edemeyiz.

Marx, bir malda **üç ayrı değer kavramı** ile ifade edilen **üç ayrı özellik görür**.A.) Fayda/kullanım değeri, B.) Bir başka şey (mal) elde etmeye yarayan/değişim değeri, C.) Bir işi gerektirmiş olma/değer.

Marx, malın bize iki açıdan görüldüğünü söyler. "Biz her malı...iki şekilde, kullanım-değeri ve değişim-değeri şeklinde görürüz". Bunlar insan iş-gücünü harcamanın sadece iki değişik yoludur. **Üretken faaliyetin ürünü mal ise, malın kullanım değeri somut emeğin, değeri soyut emeğin ürünleridir**

Malın kullanım değeri ve değer olma özellikleri, aslında, emeğin özellikleridir. Malda bunlar birarada bulunurlar; birincisi tüketimle, diğeri değişimle gerçeklik kazanırlar.

Marx, **değerin soyut emeğe bağlılığını** göstermek için hareket noktası olarak **değişim değerlerini alır**. "Bir A malının x miktarını B,C,D... mallarının v, y, z... miktarları ile değiştirebiliriz. Bu, ne kadar başka mal varsa A malının o kadar değişim-değeri olması demektir. Bu, aynı zamanda, B,C,D mallarının v, y, z miktarlarının birbirlerinin yerine geçebilen şeyler olmaları ya da **değişim değerleri olarak eşit büyüklükler oldukları** anlamına gelir".

EMEK

Kapitalist üretim biçiminin temel çelişkileri

- ◆ İlki ücretli işçilerin sömürsünü içerir, sömürünün asıl amacının (kendinden önceki üretim biçimlerinden farklı olarak) sömürenlerin kendi tüketimleri olmamasıyla ayrılır: işçi sınıfından elde edilen artı-değerin büyük bölümü üretimin genişlemesine ve ilerlemesine ayrılır...
- ◆ ikincisi, sermayenin rekabetçi birikiminden kaynaklanır ve burjuva toplumunun yatkın olduğu düzenli ekonomik “krizlerden” sorumludur...
- ◆ Burjuvazi, “birbiriyle yarış içindeki, karşılıklı olarak birbiriyle çelişen sermaye sahipleri arasında bölünmüş bir sınıftır”... *sermaye, birçok sermaye biçiminde var olur, ancak böyle var olabilir.*
- ◆ sermaye birikiminin sorumlusu **bu yarış sürecidir**: “rakiplerinin üretkenliği artırıcı yeniliklere yaptığı yatırımlarla (üretimde sürekli devrim) baş edemeyen firma, daha ucuza çalışacak ve sektörden çıkacaktır”...
- ◆ Yarış süreci, kapitalizmin üretici güçlerini genişletme eğilimini destekleyen “toplumsal mekanizma”; burjuva toplumunun özgül dinamizmi ve istikrarsızlığının kaynağıdır... *katı olan her şey buharlaşır...* (Komünist Manifesto)